



BirdLife
IBA
PUTNIEM
NOZĪMIĜĀ VIETA



Dabas aizsardzības plāna kopsavilkums izdots Latvijas Dabas fonda īstenošā LIFE-Daba projekta "Paliejuļ pļauja atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem" ietvaros.

Paliejuļ pļauja atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem

Projekta norises laiks: 2004. – 2008. g.

Finansētāji: Eiropas Komisijas LIFE-Dabas programma, ANO Attīstības programma, Pasaules Vides fonda, Latvijas Vides aizsardzības fonda, Latvijas Republikas Vides ministrija

Norises vietas: 15 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas – Natura 2000 vietas visā Latvijā

Projekta mērķi: bioloģiski vērtīgāko un pašlaik aizaugso paliejuļ pļauja atjaunošana un to ikgājīgās apsaimniekošanas veicināšana.

Īsteno: Latvijas Dabas fonds

Sadarbības partneri: Dabas aizsardzības pārvalde, Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts, Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 22 pašvaldības, tai skaitā, Balvu rajona Rugāju pagasta padome un Gulbenes rajona Strādu pagasta padome.

Dabas lieguma PEDEDZES LEJTECE dabas aizsardzības plāna kopsavilkums



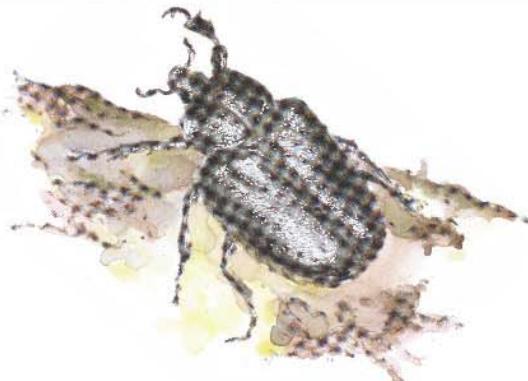
VIDES
MINISTRUJA



DABAS LIEGUMS "PEDEDZES LEJTECE"

Izveidots:	1999. gadā 4150 ha platībā, 2004. gadā paplašināts, pievienojot 513 ha
Platība:	4663 ha
Atrašanās vieta:	trīs administratīvo rajonu pierobežā – Madonas rajona Indrānu pagastā, Balvu rajona Rugāju pagastā, Gulbenes rajona Daukstu un Stradu pagastā
Aizsardzības statuss:	- valsts nozīmes īpaši aizsargājamo dabas teritorija – dabas liegums; - 2005. gadā iekļauta Eiropas mēroga īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīklā – <i>Natura 2000</i> ; - ietilpst starptautiskas nozīmes mitraiņa "Lubāna mitraiņa kompleks"; - ietilpst putniem starptautiski nozīmīgā vieta "Pededzes lejce un Pārbaine"
Īpašumtiesības:	lieguma teritorija sadalita 140 kadastra vienībās; lielākās platības – 2933 ha – pieder Latvijas valstij, ko pārvalda a/s "Latvijas valsts meži", privātpašniekiem pieder 1561 ha
Nozīmīgākās vērtības:	Likumojosā Pededzes upe un tās ieleja ar vecupēm, atlikumām un parkveida pļavām, platlapju, pārnītriem un sausienē mežiem, ozoliem un to grupām, kas veido dzīvesvietas līdz sim konstatētām 106 (!) īpaši aizsargājamām sugām.

Pasaulei apdraudēta vabolu suga – lapkoku praulgrauzis – mīt saules apspīdētu vecu ozolu mīzā un pārtiek tikai no prauliem. Pededzes ielejas parkveida pļavas ir viena no nozīmīgākajām vaboles dzīvesvietām ne vien Latvijā, bet arī Eiropā.



Dabas lieguma "Pededzes lejce" dabas aizsardzības plāns izstrādāts Latvijas Dabas fonda Iestenotā LIFE-Daba projekta "Latvijas palienu pļauju atjaunošana ES prioritāro sugu un biotopu saglabāšanai" ietvaros 2006.–2007. gadā. Dabas aizsardzības plāns izstrādi vadīja Ieva Rove.

Teksta autore: Ieva Rove

Konsultanti: Andris Klepers, Ainārs Auniņš, Inga Račinska, Pēteris Lakovskis

Kartogrāfe: Baiba Strazdiņa

Vāku fotogrāfiju autori: Ainārs Auniņš (1. vāka ainava un 4. vāks), Jāzeps Hlašeks (lapkoku praulgrauzis)

Zīmējumu autore: Ditta Zagorska

Māksliniece: Linda Langenfelde

Iespieši: tipogrāfijā "Citrons"



Birojā drukāta uz Munkien Pure 100 g/m² un 150 g/m² papīra.
Arctic Paper ir FSC trašejamības sertifikāta īpašniecība.

Lasītāji, jūsu rokās ir nonācis dabas lieguma "Pededzes lejce" dabas aizsardzības plāna kopsavilkums!

Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju sistēmu Latvijā sāka organizēt 20. gs. sākumā, kad nodibināja pirmo dabas rezervātu. Laika gaitā apzinātas aizvien jaunas, dabas vērtībām bagātas vietas un dibinātas aizsargājamas teritorijas to saglabāšanai nākotnē. Līdz 2007. gadam Latvijā izveidotas 633 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas, kas sniedz bōtisku ieguldījumu pasaulei, Eiropā un Latvijā apdraudētu sugu un biotopu aizsardzībai un saglabāšanai. Viena no šīm teritorijām ir dabas liegums "Pededzes lejce".

Dabas lieguma "Pededzes lejce" dabas aizsardzības plāna kopsavilkums ir paredzēts lieguma un tā tuvākām apkārtējām zemju īpašniekiem, apsaimniekotājiem, iedzīvotājiem un interesentiem. Tā uzdevums ir iepazīstināt ar nozīmīgākajām teritorijām dabas vērtībām un paskaidrot, kā tās saglabājamas arī turpmāk.

Dabas aizsardzības plāns dabas liegumam "Pededzes lejce" sagatavots 2006.–2007. gadā laiku periodā no 2007. līdz 2017. gadam. Tas ir apjomīgs dokuments, kas ietver dabas liegumā sastopamo dabas vērtību un to apdraudējuma aprakstus, tajā izvirzīti teritorijas aizsardzības mērķi un izstrādātās pasākumu plāns dabas vērtību saglabāšanai. Šāda plāna nepieciešamību paredz Latvijas normatīvie akti. Aizsargājamās teritorijas "Pededzes lejce" dabas aizsardzības plāns izstrādāts Eiropas Savienības LIFE-Daba programmas finansētā projekta "Palienu pļauju atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem" ietvaros. Dabas aizsardzības plāna pilnā versija ar pielikumiem un kārtēm ir pieejama:

- Indrānu, Rugāju, Stradu un Daukstu pagasta padomē;
- Latvijas Republikas Vides ministrijas Dabas aizsardzības pārvalde;
- Valsts vides dienesta Madonas un Rēzeknes reģionālajā vides pārvalde;
- Madonas un Ziemeļaustrumu virsmežniecībā;
- Austrumvirzemes un Ziemeļlatgales meža zīmēniecībā;
- Lauku atbalsta dienesta Ziemeļaustrumu reģionālajā lauksaimniecības pārvalde;
- Latvijas Dabas fonda mājas lapā: www.ldf.lv;
- Dabas aizsardzības pārvaldes mājas lapā: www.dap.gov.lv

Šī izdevuma mērķis ir rosināt sabiedrību izprast, ka dabas aizsardzība nav tikai aizliegumi. Lielā daļa pasākumu dabas aizsardzības prasību nodrošināšanai, piemēram, plāšana, ganīšana u.c., nav uzdevījama bez cilvēka aktivas dalības. Dabas aizsardzības plāna uzdevums ir sabalansēt dažādas dabas aizsardzības prasības ar teritorijas apsaimniekošanu un izmantošanu ilgtīmījā.



Zīmējums: Rita Kusaka

Pededzes lejceces nākotnes vīzija

Teritorijas hidroloģiskais režīms ir stabils, maksimāli pietuvīnāts dabiskajam, kur būtiska nozīme ir sezonāliem plūdiem, kas nodrošina upes ieļejas ekoloģisko procesu un funkciju harmonisku norisi.

Netraucēti attīstās meži. Pjaujot un nogānot palielinājušās uzturētu atklātu un parkveida pļavu platības, atnēto ozoli, retajām sugām nodrošinātās dzīvesvietas un reģionā saglabātās liecības par cīvilku tradicionālo dzīvesveidu pārskatāmā vēstures posmā 19.–20. gadsimtā.

Dabas aizsardzības prasības turpīna nodrošināt teritorijas iedzīvotāji un apsaimniekotāji, kuru nodrošinātā darbība pagātnē ir noteikusi teritorijas augsto bioloģisko daudzveidību.

Rūpēs par dabas un kultūrvēsturiskām liecībām liegums ir sabiedrībai "atvērts" – ir pieejama informācija un labiekārtota apskates, izziņas un atpūtas infrastruktūra. Teritorijas iedzīvotāji un apsaimniekotāji ir lepiņi par Latvijā unikālo dabas teritoriju un ir iesaistījušies tās pārvaldei, tājā skaitā ekotūrisma organizēšanā.

Satura rādītājs

Ievads.....	2
Kas ir Natura 2000.....	2
Putniem nozīmīgas vietas.....	2
Dabas liegums un tās vērtības.....	4
Dabas aizsardzības plāna izvirzītie mērķi līdz 2017. gadam.....	10
Apsaimniekošanas pasākumi.....	10
Kas atbilst par dabas lieguma apsaimniekošanu.....	15
Teritorijas dalījums zonās.....	15



Rīga Autors: Ainars

Pededzes lejtece

IEVADS

Dabas lieguma teritorija aptver Pededzes upi un tās ieleju posmā no Ostraviešiem līdz upes ietekai Pededzes kanālā, dāļu kanāla un Vecpededzi līdz tās ietekai Aliekstē, kā arī Pededzes pietekas Audiles lejteci (sk. 1. attēlu).

Par Pededzes līču plavām Galgauskā dzimušais izcilais skolotājs E. Tomass 1937. gadā rakstīja: "Ir bijis iespējams stāgt gar daudzām Latvijas upēm, redzēt vīru krastus un puķēm bagātās plavas. Tomēr nav tur tā plašums, kas tā pārsteidz pie Pededzes. Un ne vien plašums: lielā ozolu bagātība, kāda sastopama Pededzes plavās, kur vietām izveidojas pat veselas ozolu birztalas, ir otrs plavu pievilcības iemesls."

Teritorijas lielāko daļu veido pārplūstoši plattajpu meži, dažādā pakāpē aizaugušas un apsaimniekotas atklātas un parkveida palieju plavas ar ozolu grupām un Pededzes vecupju komplekss. Saīdīnoši nelielas platības aizņem apdzīvotas vietas – viensētas un cilvēka veidotās un uzturētās platības.

KAS IR Natura 2000



Natura 2000 ir vienots aizsargājamo teritoriju tīkls visās Eiropas Savienības dalībvalstīs. Tas izveidots, pamatojoties uz Eiropas Savienības Putnu un Biotopu direktīvām, kuru mērķis ir aizsargāt visus dabiskos biotopus un vias sauvajās augu un dzīvnieku sugas Eiropā. Natura 2000 teritoriju tīkls iekļauj teritorijas, kas ir nozīmīgas šo direktīvu pielikumos iekļauto īpaši aizsargājamo sugu un biotopu saglabāšanai.

2

Natura 2000 teritoriju tīkls aizņem vairāk nekā 15% Eiropas Savienības valstu kopējās teritorijas, Latvijā – 11,9% valsts teritorijas, kopskaitā 336 īpaši aizsargājamas dabas teritorijas. Natura 2000 teritorijas statuss vienmēr nenozīmē pilnīgu saimnieciskās darbības aizliegumā kādā vietā. Daudzām dabas vērtībām, piemēram, plavām, vairākām mežu biotopiem u.c., turpmākai saglabāšanai nepieciešama atbilstoša apsaimniekošana.

Vairāk informācijas par Natura 2000 iespējams saņemt Latvijas Republikas Vides ministrijā, Dabas aizsardzības pārvaldē vai arī apmeklējot šādas mājas lapas:

<http://eropa.eu.int/comm/environment/nature> (informācija angļiski)
www.dap.gov.lv un www.vidm.gov.lv/vad/Latviski/natura/htm (informācija latviski)

PUTNIEM NOZĪMĪGAS VIETAS



Putnu aizsardzībai starptautiski nozīmīgas vietas (angļu valodā IBA – Important Bird Area) nosaka, lietojot standartizētus, starptautiski saskaņotus kritērijus ar mērķi noteikt un aizsargāt pasaules putniem – pirmkārt jau retām un apdraudētām sugām – vissvarīgāko vietu tīklu.

Vairāk informācijas par putniem nozīmīgajām vietām var iegūt, apmeklējot Latvijas Ornitoloģijas biedrības mājas lapu: www.loib.lv

Dabas lieguma "Pededzes lejtece" novietojums



3

DABAS LIEGUMS UN TĀ VĒRTĪBAS

Teritorijas īpašā vieta aizsargājamo platību vidū

Katrai dabas teritorijai raksturigs sava dabas vērtību kompleks, ko nereti papildina cilvēka darbības liecības – kultūras mantojums ar tradicionālā dzīvesveida noteiktā attīstība. Atsevišķas Ipaši alzsgājamas dabas teritorijas pārstāvējot retas, pat unikālas dabas vērtības Latvijā un Eiropā, kam piederi arī Pededzes lejtece. Liegums ir dibināts relikto, bioloģiski daudzveidīgo mežu kompleksu, retu sugu atradņu un sugu daudzveidības saglabāšanai. Aktīvi ilkunojšķīdas upes ielejā saglabājušās ozolu audzes un puduri ir liecība no vēsturiski senā Atlantiskā klimatiskā perioda (pirms 7500–4700 gadu), kad platlapju, to skaitā ozolu meži Latvijā bija sastopami ie ķeļojami biežāk nekā mūsdienās. Upes ielejas parkveida un meža ainavu kompleks veido dzīvesvielu vairākā Latvijā un Eiropā joti retām sugām. Lieguma teritorija ir viena no dabiskākajām upju ielejām Latvijā ar unikālu upes, vecupju, sausu un pārmitru mežu, plauvu un ozolu grupu ainavu.

Pededes upē un tās apkārtne ir bagāta ar savām dabas vērtībām – daudzveidīgām un maz pārveidošām plāvām, mežiem un ūdeņiem, kas veido apkārtnei raksturīgo ainavu. Tādēļ Ilzār dabas liegumā "Pededes lejceļe" tie izveidojusi vairāki citi dabas liegumi – "Mugurves plāvas", "Jauņanna" un "Sitas un Pededes palienē".

Dabiskie procesi

Dabisko procesu saglabāšana ir joti svarīga vietas unikalitātes saglabāšanai nākotnē. Nozīmīgākie dabiskie procesi dabas liegumā "Pededzes lejtece" ir:

- ilgstoši aktīvi līkumojoša jeb meandrejoša Pededze un Audīle, radot aizvien jaunas vecupes,
 - regulāri pali, kas pārpludina upes ieleju, tā "notīrot" atklāto plavu un vecupju kompleksa platības.

Pēdējo simā laikā īri ir ierobežojusi gan Pededzes kanāla ierīkošā, gan dažāda apjoma meliorācijas darbi upes ielejā un ārpus lieguma robežām. Nosusinot pārrītis zemes, ieguva platības saimnieciskajā izdevīgakā mežu audzēšanai un lauksaimniecības attīstībā. Dabai īpaši nedraudzīga bija valsts nozīmes kanāla izrakšana, atstājot pārdesmit kilometru garu, gleznaunai un bioloģiskai daudzveidīgiem Pededzes upes posmu aizaugšanai. Vērtīgākā apakrānes susināšanu, mainot teritorijas mitruma apstākļus un ieteikumos palu sezonāltātī, ieguema dienvidu daļā krasī saruka iedzīvotāju skaita, atstājot aizaugšanai kādreiz uzturētās parkveida plauvī platības.



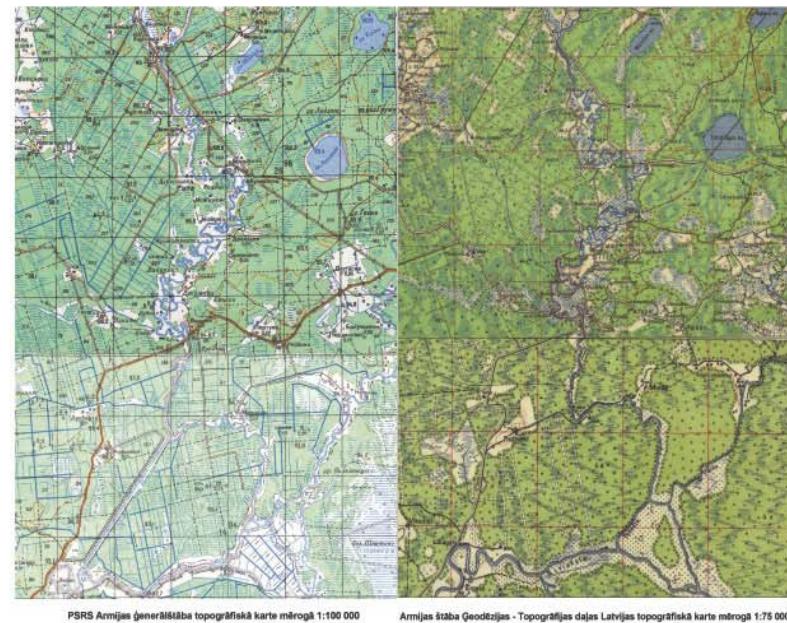
Meandrējošs upeņ posms pavasarī pirms ledus iešanas

Tradicionālais dzīvesveids

Teritorijas dabas vērtību sniegtās iespējas jau izsenis pamanijuši, izmantojuši, uzturējuši un tām līdzs dzīvojuši upes, ieļejas, iedzīvotāji un apsaimniekotāji. Pēdējās desmitgadēs, strauji mainoties sociālai ekonomiskajai situācijai valstī, par retu, teju sugu aizsardzībai pieļīdzināmu jāatzīst – vismaz dabas aizsardzības plāna izstrādes ietvaros – tradicionālais dzīvesveids.

Ilgstošā ekstensīvā laukaimniecība, tājā skaitā ganīšana un pjaušana mijiedarbībā ar dabas procesiem nodrošināja atkāto plāvu un parkveidei ainaivās izveidošanos un saglabāšanos ilgā laika periodā. Plāvu kompleksus neapsaimniekojot, tās aizaugā ar krūjiem un iztūd no Pededzes ielejas tradicionālās ainaivās, tā samazinot bioloģiskā daudzveidību reģionā un Latvijā kopumā. 20. gadsimta laikā liegums no apdzīvotas un sāmiešķiski aktivitātiem teritorijas lēnām pārvērties mazapdzīvotā un mežainā apvidū.

Meža un lauksaimniecības zemju platības 20. gs. sākumā un vidū



Kultūru ģeostatistiskās vērtības

Valsts nozīmes kultūrvēsturisks piemineklis – Vecdziesnieku mājas – atrodas Gulbenes rajona Stradu pagasta teritorijā. Vecdziesnieku mājās 1995. gada septembrī notika Eiropas kultūras mantojuma dienu "Koka mantojums Latvijā" rīkotie pasākumi.

Lieguma ziemeļu daļā Gulbenes rajona Stradu pagasta teritorijā atrodas Vecmaderniņku mājas, kurās dzimis un uzaudzis latviešu mākslinieks un pamatīgais Jūlijs Madernieks (1870–1955). Vecmaderniņku mājas ir vietējas nozīmes kultūrvēsturiski objektiem.



Foto: Andris Aunins

Pededzes upes labajā krastā pie Rozniekiem atrasta jaunākā akmens laikmeta apmetne. Arheoloģiskie pētījumi šajā vietā ir pārtraukti, bet, iespējams, ka gar Pededzi un tās pieteku krastiem potenciāli būtu iespējams atrast arī citas apmetņu vietas.

Kultūrvēsturiska nozīme ir arī mājvietām Pededzes krasos. Ilgstošā laika periodā saimniekojot cilvēkam, izveidota raksturīga arhitektūra un ainava. Saglabājušas mājvietas uzskatāmas par noteikta laika perioda cilvēku darbības liecībām.

Novadam raksturīga viensēta Pededzes kreisajā krastā

Apmeklētāji

Mūsdienās salīdzinoši nelielo, teritorijai piederošo vietējo ledzīvotāju skaitu vasarās papildina ūdenstūristi. Savdabīgs, cilvēka iekārtots un uzturēts, apmeklētājus piesaistašs un par reģiona attīstību liecinošs ir plašais būtu dārzs "Mežsētas".

Turpinot iekārtot un papildināt lieguma apskates, izziņas un atpūtas infrastruktūru, nākotnē sagaidāma apmeklētāju skaits palieeināšanās. Pārdomāti izvēloties apmeklētājiem atvēlētās vietas un sniedzot informāciju, ir iespējams realizēt dabas vērtību saudzējošo lieguma "atvēršanu" sabiedrībai. Veidotajam tūrisma piedāvājumam būtu jābalstās uz kvalitāti un tam jābūt orientētam uz individuāliem apmeklētājiem val nelielām tūristu grupām.

Dabas vērtības

Lieguma teritorijas asi veido maziektnētā Pededzes upe, ap kuru mozaīkveidā izkārtojušās palienē un parkveida pjavas, kā arī meža masīvi. Lieguma dzīvotu nosaka sastopama sugu lielo daudzveidību. Tā, piemēram, lieguma teritorija ir viena no bezmugurkaulnieku sugu ziņā bagātākajā Latvijā un tās nozīme aizsargājamo bezmugurkaulnieku saglabāšanā ir vislīelāk Baltijas reģionā. Tīkpat liela šo sugu daudzveidība reģistrēta tikai Siltēres nacionālajā parkā.

Lieguma teritorijā vēsturiski norītējusi ekstensīva lauksaimniecība. Tāpēc ir izveidojušās lielas pjavas un parkveida pjavas, kas, kaut arī cilvēka radītās, ir vērtīgs biotops dažādām retām sugām. Savukārt, lauksaimnieciski neizmantotajās platībās gandrīz neatrāvēti attīstījušās vērtīgas mežaudzses.

Biotopi

Biotops ir dabiskas vai daļēji dabiskas izceļsmes sauszemes vai ūdens teritorija, ko raksturo noteiktas pazīmes. Piemēram, priežu sausienu mežs ir atsevišķs biotops, kas pieder biotopu grupai – meži.

Aizsargājamā teritorijā atrodas deviņi Latvijā un Eiropā īpaši aizsargājami biotopi.

6

Meži

Lieguma teritorija ir liela, izstiepta Z–D virzienā gar upi, un tajā sastopama meža biotopu liela dažādība. Lai gan atsevišķi biotopi aizņem nelielas platības, tiem ir būtiska loma teritorijas daudzveidības raksturojumā. Dabas lieguma mežaudzes veido gan ilglaicīgi neskarti meži Pededzes upes krasos, gan dabiski atjaunojušās mežaudzes pēc ciršanas un aizsaugas lauksaimniecības zemes, kā arī nelielas teritorijas mākslīgi atjaunotu skuku koku audžu.

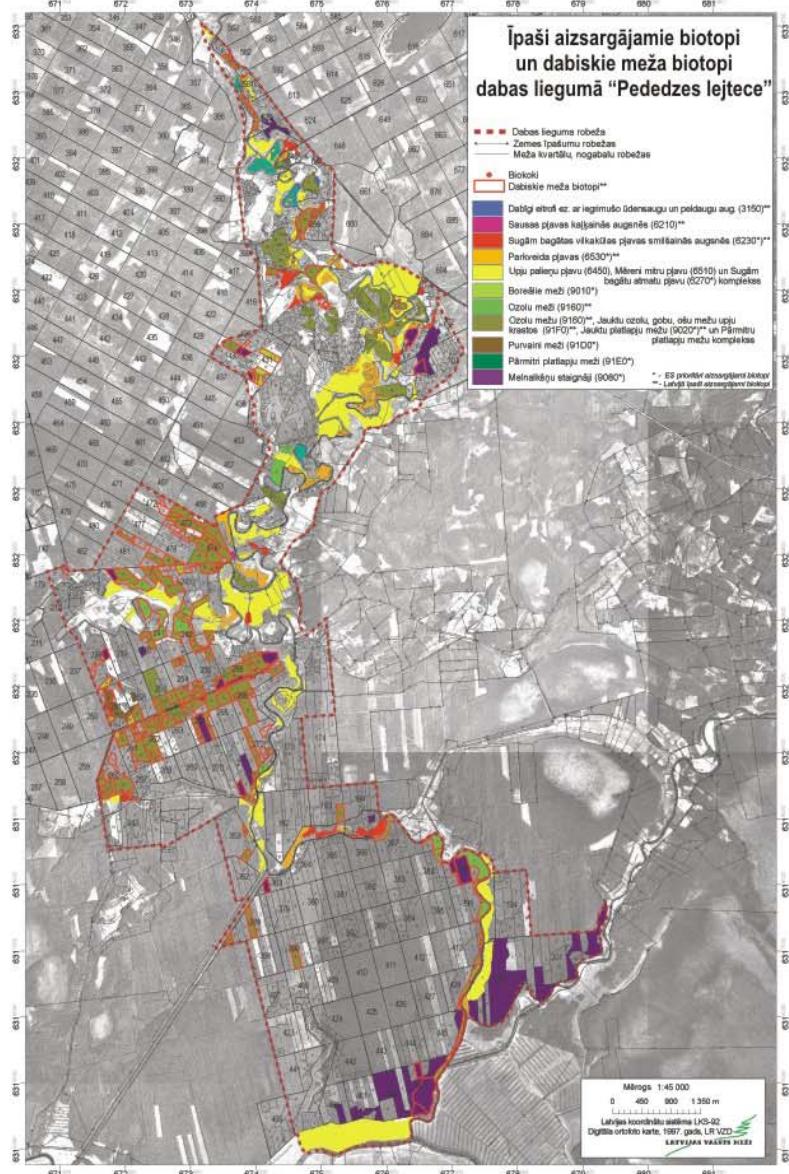


Foto: Andris Aunins

Valdošās koku sugaras ir bērzs un melnalksnis. Salīdzinājumā ar Latvijas mežu vispārējo situāciju nozīmīgu daju aizņem mežaudzes, kurās valdošā ir kāda platlapiju koku suga – ozols, osis un goba.

Sakarā ar to, ka 20. gs. 50. gados Lubāna ezera baseinā veikti joti plāni ūdensteču regulēšanas un meža meliorācijas darbi, pašlaik 63% mežaudzū aug nosusinātajos meža tipos – ārējos un kūdreņos.

Liegumā līdz šim konstatētie īpaši aizsargājamie meža biotopi norādīti kārtējā 7. lappusē. Teritorijā ir izdalīti pieci īpaši aizsargājami mežu veidi un viens aizsargājamu mežu kompleks, ko veido jaukti ozolu, gobu un ošu meži upju palienēs, ozolu meži, jaukti platlapiju meži un pārmītri platlapiju meži 335,3 ha kopplatībā, kas ir viena no lielākajām lieguma dabas



7

Pjavas

Liegumā ir sastopamas gan dabiskās palienu pjavas, kas pavasaros regulāri applūst, gan mēreni mitras un sausas pjavas reljefa paaugstinājumos. Vairāki augu valsts retumi ir tieši sausajās pjavās.

Pededzes krasots ir saglabājušās pjavu platības, kas vairāk nekā 100 gadu izmantotas lopu ganišanai un sienas vākšanai, un daļu no tām izmanto vēl joprojām. Tā kā pjavas ir nelīdzīnas, ar pārplūstošām ieplakām, vecupēm un izrobotām malām, nav bijis izdevīgi tās apart. Arāmzeme iekopta tikai līzenākajās vietās, kas atrodas tālāk no upeš. Pašreiz pjavas ir dažādās aizaugšanas stadijās un daļa no tām atjaunota "Palienu pjavu atjaunošanas" projekta ietvaros.



Palienu pjava pie Jaunvanagiem

Liegumā konstatētās īpaši aizsargājamās pjavas norādītas kartē 7. lappusē. Līdz šim liegumā ir izdalīti trīs īpaši aizsargājamu pjavu veidi, to skaitā parkveida pjavas (17,9 ha) un jau aizaugušas pjavas (63,7 ha). Jāuzsver, ka liegums ir nozīmīgākā vieta parkveida pjavu saglabāšanai Latvijas ZA daļā. Aizsargājams ir arī pjavu komplekss, ko veido upju palienu pjavas, mēreni mitras pjavas un sugām bagātas atmatu pjavas 338,3 ha kopplatībā.

Upes un vecupes

Dabas lieguma saldūdeņu biotopus veido Pededzes un tās pieteku Audīles, Bebrupes, Tīrumgrāvja (Tīro grāvja) lejtece, Dzedziekste, kā arī vecupes, diķi un meliorācijas grāvji.

Liegumā esošajām upēm raksturīga ievērojama ūdens līmena paugstināšanās palu laikā. Tās izmanto makšķerēšanai un ūdenstūrismam. Vairākus jaunizveidotos diķus liegumā izmanto iežogoto briežu dzirdināšanai.

Teritorijas ūdenus būtiski ieteikmē sezonālie klimatiskie apstākļi. Palu laikā izskalojas upju krasti, šajā laikā gan veidojas, gan aizskalojas koku un zaru krāvumi.

Negatīva ieteikme radusies pārrakšanas un meliorācijas laikā. Ne taisnajā Pededzes kanālā, ne pārraktajās upītēs nevar veidoties meandri, savukārt Vecpededzes Pededzes kanāla izrakšanas rezultātā ūdens pieplūde ir minimāla un nav pieteikama dabiskajam upes tecējumam.

Bebru ieteikme vērojama galvenokārt vecupēs, mazājās meliorētājās upītēs un meliorācijas grāvjos, kur veidojas aizsprosti un mainās ūdens līmenis.



Pededzes upes līkums un daļēji aizaugsī vecupe

Visas dabas liegumā esošās pjavas ir iekļautas bioloģiski vērtīgo zāļu skaitā, par kuru apsaimniekošanu zemes apsaimniekotajiem ir iespēja saņemt subsīdiu maksājumus no Lauku atbalsta dienesta.

Pjavas negatīvi ieteikmē aizaugšana, kā arī stihiķu atpūtas vietu izveidošanās Pededzes krasots. Īpaši aizsargājamo augu atradnes var ieteikmēt arī pārganišanā. Ja lopu skaitis un ganišanas ilgums ir par lielu, aizsargājame augi var cīest no pārmēšošanas un nomīdišanas.



Ret. Vija Kalē
Pelažākā līdzīgā māringā knīdīja lielākā skaitā sastopama tikai Pededzes krasots un Lubāna apkārtnē



Ret. Vija Kalē
Krāsnā nejķe Latvijā sastopama tikai piecas vietas, viena no bagātākajām atradnēm ir Pededzes lelejā



Ret. Vaidra Lūmiņa
Griežu ligzdošanas blīvums Pededzes palienu pjavās ir viens no augstākajiem Austrumlatvijā

Augu un dzīvnieki

Īpaši aizsargājamās platības ir piemērotas dzīves un barošanās vietas dažādiem augiem un dzīvniekiem, to skaitā Latvijā un Eiropā joti reti sastopamām sugām. Lieguma teritorijā līdz šim konstatētas 106 īpaši aizsargājamās sugars, kas ir joti augsts rādītājs. Lieguma teritorijā līdz šim konstatētas 26 augu, četras sēnu, 13 ķērpju, piecas sūnu, 24 bezmugurkaulnieku, 24 putnu un 10 dzīdātiju īpaši aizsargājamās sugars.

Augu valstī īpaši nozīmīgas ir krāsnā un smiltāja nejķe, plūksnu ķekarpaparde, meža silpurene, māringā knīdīja, vairākas savvajās orhideju sugars. Pētnieki atrādītu arī retas ķērpju, sūnu un sēnu sugars. Īpaši krāsnā ir sēne – košā zeltpore, kas aug uz vecu ozolu stumbriem ar pamānāmu formu, košu krāsu un samtainu virsmu.

Teritorija ir viena no bagātākajām lapkoku praulgrauža vaboles dzīvesvietām Latvijā, kas mīt saules aspidētu ozolu stumbros.

Daudzveidīgās apstākļi veido dzīves vidi retām putnu sugām. Te ligzdo ķikuts, urālpūce, mazais ērglis, vidējais dzenis, balmugurdzenis, grieze, mēlnā un pelēkā dzīlna u.c.

Nodrošinot neiejaukšanās režīmu mežos, atjaunojot un uzturot pjavas, atēnojot klajumu ozolus, tātad veicot tradicionālus pasākumus, iespējams ne tikai saglabāt un uzturēt sugām nepieciešamās dzīves un barošanās vietas, bet nākotnē pat paplašināt dažām sugām nepieciešamo dzīvesvietu platības.



Foto K. Mārtiņš (www.zntu.lv)



Ret. Arnis Reipers
Lapkoku meži un vecie ozoli ir ideāla dzīvesvieta vairākām retām dzīgūm sugām. Balmugurdzeja mātīte meklē barību

Vecupes ieteikmē to padzījināšana un pārvēršana diķos. Sevišķi negatīvi tīrišana un padzījināšana iespaido vecupes ar daudzveidīgu augāja struktūru un retām sugām, jo izjūk vecupju dabiskā attīstība. Dažos gadījumos padzījināšanas ieteikme uz vecupi var nebūt viennozīmīgi negatīvā, jo vecupi it kā mākslīgi atgriež savas attīstības sākumā, padzījnātā ūdenstilpe kļūst piemērotā lielākam sugu skaitam.

DABAS AIZSARDZĪBAS PLĀNĀ IZVIRZĪTIE MĒRĶI LĪDZ 2017. GADAM

Dabas liegumam "Pededzes lejtece" dabas aizsardzības plānā noteikti šādi ilgtermiņa mērķi.

- Teritorijas bioloģisko vērtību saglabāšana un palielināšana:

- nodrošināts neiejaukšanās režīms bioloģiski vērtīgajos mežos;
- koptas mežaudzes;
- uzturētas un atjaunotas atklātās un parkveida pjavas;
- atjaunots Pededzes tecējums Vecpededzes posmā.

- Teritorijā ierīkota un uzturēta dabai draudzīga izziņas un atpūtas infrastruktūra.

- Sabiedrībai ir pieejama informācija par dabas liegumu.

- Veikts apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes novērtējums – monitorings.

APSAIMNIEKOŠANAS PASĀKUMI

Dabas lieguma robežu atpazīstamība dabā



Ziemeļi
ipaši
aizsargājamo
dabas
teritoriju
apzīmēšanai
dabā

Dalība Lubāna mitrāju kompleksa konsultatīvajā padomē

Savukārt, Pededzes lieguma iedzīvotāji, apsaimniekotāji un pārvaldītāji dalība Lubāna mitrāju kompleksa konsultatīvajā padomē, nodrošinās vienotu informācijas apriti un koordinētu darbību dabas vērtību saglabāšanai un saimnieciskās darbības nodrošināšanai ne tikai dabas liegumā, bet plašākā reģionā.

Meža ierīcība

Dabas lieguma apsaimniekošanu atvieglotu aktuāla meža inventarāciju atsevišķās privātajās zemēs, kur patreis esošā meža ierīcība ir vairāk kā 10 gadus veca. Jāpiezīmē, ka aktuāla meža ierīcība ir nepieciešama arī, lai pieteiktos un saņemtos kompensācijas par mežsaimniecisko darbību ierobežojumiem.

Visā lieguma teritorijā ir pieļaujama kvartālstīgu uzturēšana meža zemēs, kas atvieglo apsaimniekošanu un nereti arī orientēšanos plašajos meža masīvos.

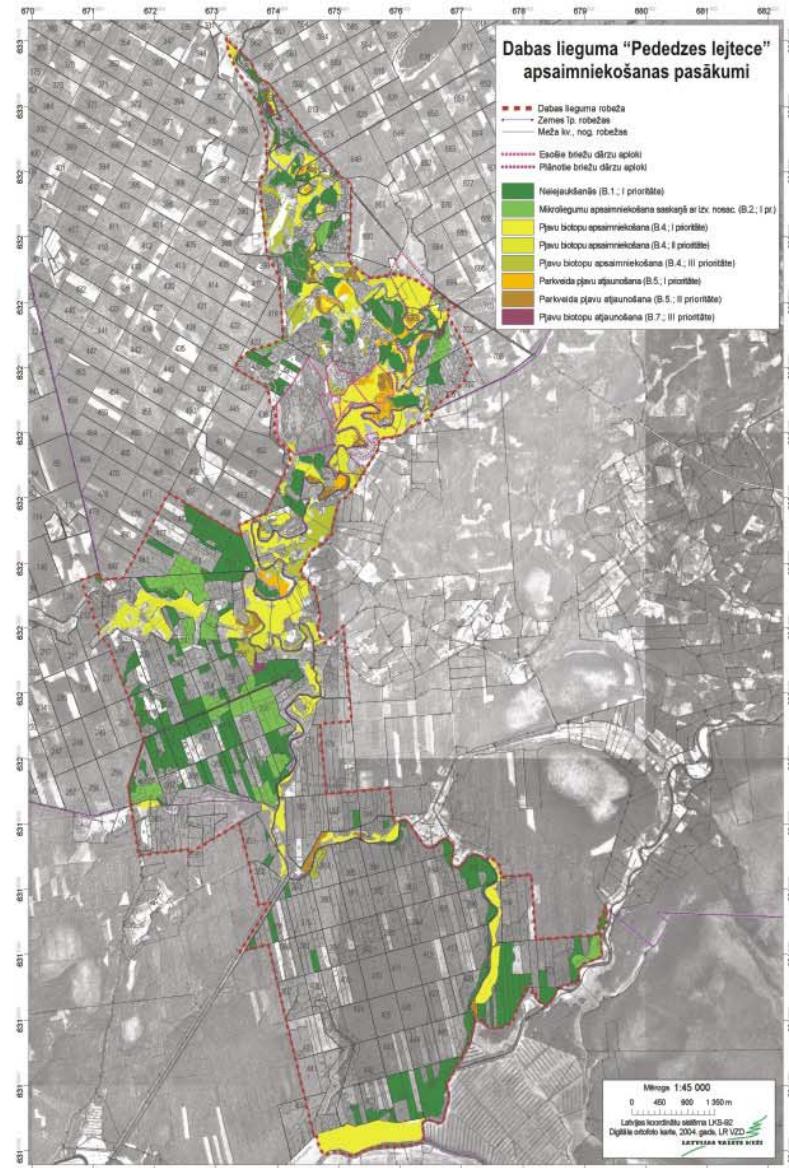
Nodrošināts neiejaukšanās režīms bioloģiski vērtīgos mežos

Lieguma teritorijā esošajos dabiskā meža biotopos, Latvijas un ES nozīmes ipaši aizsargājamos meža biotopos, kā arī mežaudzēs, kuras pārsniegušas kopšanas vecumu 785,3 ha platībā nodrošināma neiejaukšanās – neatraucētu dabisku procesu attīstībai.

Pasākums paredzēts, lai novērstu traucējumus šeit sastopamajām ipaši aizsargājamām sugām, ipaši – putniem.

Koptas mežaudzes

Esošās mikrolegumu teritorijas 172,2 ha platībā ir apsaimniekotas saskaņā ar to izveidošanas nosacījumiem, veicot atsevišķus biotehniskus pasākumus. Ja šajos nosacījumos nav norādīts, ka mikrolegumi platiļbā ir veicami specifiski biotehniskie pasākumi to uzturēšanai, tad uz mikrolegumiem attiecas tāds pats neiejaukšanās režīms kā uz pārējiem regulējamā režīma zonā ietilpstosajiem biotopiem.



Mežaudzēs, kam nav norādīti specifiski apsaimniekošanas pasākumi, pieļaujamas kopšanas cirtes, ja valdaudzēs vecums nepārsniedz:

- priežu un ozolu audzēm – 60 gadus;
- eglu, bērzu, mēlnalkšņu, ošu un liepu audzēm – 50 gadus;
- apšu audzēm - 30 gadus.

Veicot kopšanas cirti, ieteicams:

- audzēm virs 30 gadiem treilēšanas ceji nedrīkst pārsniegt 12% meža nogabala platības;
- minimālais šķērslaukums palielināms par 20 %;
- mīstrotās audzēs veidojamā mežaudze, kurā vienam koku sugas īpatvars ir 70% un lielāks, saglabājot platiplāju piemistrojumu – ozolus, liepas, gobas un ošus.

Veicot kopšanas cirti, nav ieteicams:

- cirst vai citādi iznīcināt jebkāda vecuma atsevišķi augošus ozolus un aizvākt un iznīcināt to nokritušos zarus, izņemot bīstamo koku novākšanu;
- cirst gobas, kļavas, ozolus un ošus, kā arī dobumainus kokus.

Ciršanas darbi ir veicami laika posmā no 1. septembra līdz 31. martam.

Pjavi atjaunošana



Foto: Arnis Aukulis

LIFE-Daba projekta "Palienu pjavi atjaunošana Eiropas Savienības sugām un biotopiem" ietvaros jau ir pabeigta vairākās laikā tiks veikta parkveida pjavu atjaunošana 43,9 ha platībā.

Dabas aizsardzības plāna izstrādes laikā eksperti norādīja vairākas vietas, kur iespējama parkveida pjavu atjaunošana. Šīs vietas pašlaik ir stipri aizaugušas ar kokiem un krūmiem, un atsevišķas platības, iespējams, jau reģistrētas kā mežaudzes, tāpēc pasākuma veikšanai būtu nepieciešams veikt zemes transformāciju. Parkveida pjavu atjaunošanu ir lietderīgi veikt tikai tajās vietās, kur to aizaugšana nepārsniedz 40 gadus.

Izcētot krūmus, celmi jāatstāj ne augstāk par 5 cm virs zemes. Krūmu ciršana veicama ziemā vai vēlu rudenī, un nocirstie krūmi no plavām ir jāizvāc. Svarīgi ir nocirst arī krūmus gar grāvjiem, lai radītu vienlaiku kļavas platības, kas piemērotas plavās ligzdojošiem putniem. Atklātās vietas, kur pjavas nav ilgstoši pjautas vai kur nesen izcirsti krūmi, veicama pjavi pirmsreizējā pjaušana. Pirmsreizējā pjaušana ir darbītīgās process, jo ir izveidojusies bieza kūla, kas apgrūtina pjaušanu.

Pjavi atjaunošanai LIFE-Daba projekta laikā līdz 2008. gadam ir iespējams sanemt finansiālu atbalstu.

Pjavi uzturēšana

12
Pjavas ir jāpjauj vai jānogana (saudzējot no pārgājišanas). Pjaušana jāveic pēc 15. jūlija, pjaujot no pjavas centra uz malām un nenopļaujot visu pjavas platību vienā pagēmienā, bet gan sleju veidā divu triju dienu laikā. Tas ir joti nozīmīgi pjavā ligzdojošām griezēm un citiem plavu putniem. Pieļaujama arī zāles smalcināšana kā alternatīva, bet ne kā vienīgais pjavu apsaimniekošanas veids.

Pjavi teritorijas plānā ir sadalītas pa prioritātēm. Finanšu līdzekļu trūkuma gadījumā vispirms uzturamas I prioritātes pjavas, pēc tam pārējās, tomēr optimāli būtu uzturēt visas esošās pjavas 542,6 ha platībā.

E. Tomāss par sienu pjauju pie Pededzes raksta: "Kad vasaras saule stāv visaugstāk pie mūsu debesīm un silda visstiprāk, pjavās rodas dzīvība, tukšie šķūni klūst apdzīvoti: ierodas siena plāvēji. Tie atbrauc ar pārtikas sainiem un darba rīkiem. Sāk skanēt izkaptis vai tarkšķēt pjaujmašinas. [...] Un tad šķūni sāk pildīties, pacejas daudzas kaudzes, un viens pēc otru kā gāju putni rudēni plāvēji atkal pazūd, lai ierastos varbūt vēlreiz atāla laikā vai arī tikai ziemā un vestu guvumu mājup."

Kartē 11. lappusē norādītajās platībās ir pieļaujama aploku uzstādīšana ar mērķi ganīt tajos briežus, lai uzturētu pjavi biotopu. Nemot vērā, ka Latvijā šobrīd nav ziņātniski pamatoitu datu par briežu ganīšanas ieteikmi uz bioloģiski vērtīgiem pjavu biotopiem, aploku ierīkošanu un briežu ganīšanu tajos drīkst veikt, tikai ievērojot nosacījumus, kas detalizēti aprakstīti dabas aizsardzības plānā.

Teritorijas pjavu apsaimniekotājiem iespējams pieteikties un sanemt Lauku atbalsta dienesta Agrovides apakšprogrammas "Atbalsts bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai zālājos" subsīdijs.

Pjavu mehanizētā pjaušana pieļaujama tikai no pjavas centra uz malām



Foto: Atens Nēgas

Atjaunots Pededzes tecējums Vecpededzes posmā

Uz Pededzes kanāla tehniski iespējams izbūvēt slūžas, kas ir dārgs, bet efektīvs risinājums Pededzes tecējuma atjaunošanai. Tas jautu maksimāli lielu ūdens daudzumu novirzīt Pededzes vecajā gultnē. Gadījumos, kad pastiprinātā sākum aplūst Pededzes ieleja un platības ārpus lieguma, varētu slūžas atvērt un levdāt ūdeni arī Pededzes kanālā. Sādi būtu iespējams sniegt lielu leguldījumu dabas vērtību atjaunošanā un uzturēšanā no vien dabas liegumā, bet arī reģionā. Tā būtu ievērots piesardzības princips plānošanā – regulēt aplūšanas apjomus.

Teritorijā ierīkota un uzturēta dabai draudzīga apskates, izziņas un atpūtas infrastruktūra

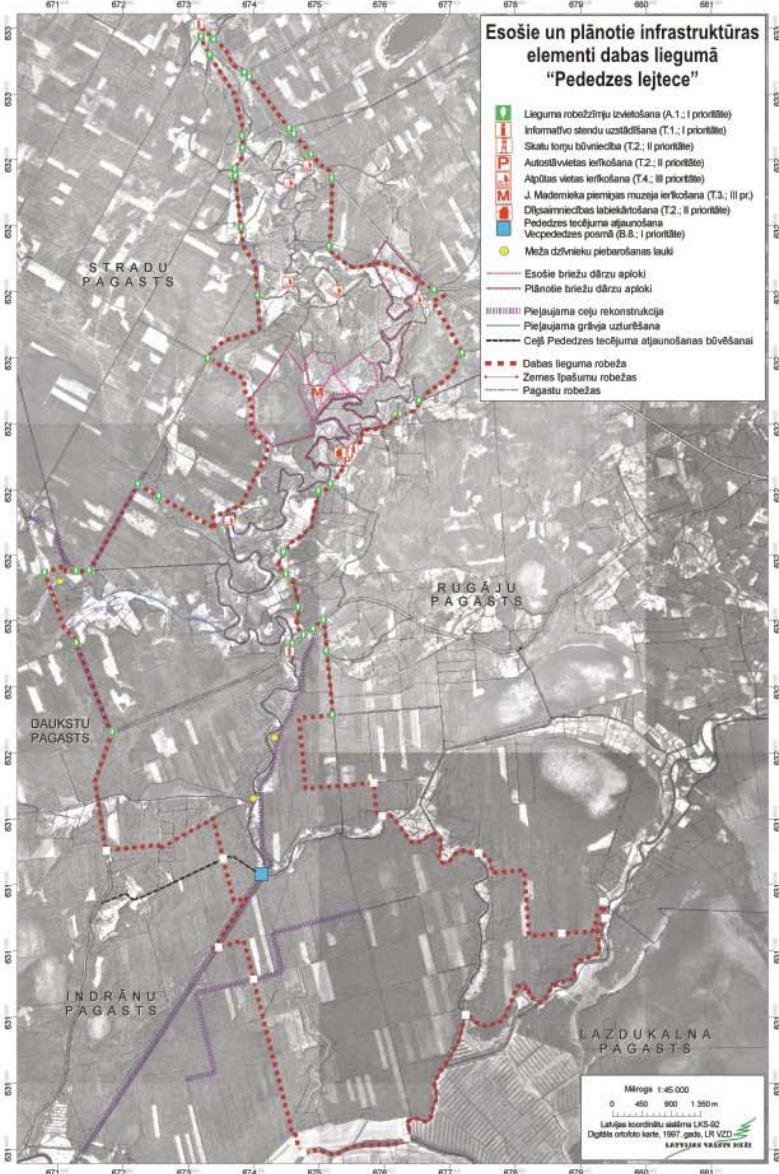
Lai informētu apkārtnes iedzīvotājus un teritorijas apmeklētājus par dabas lieguma vērtībām un atlautajām un aizliegtajām darbībām tā teritorijā, 2007. gadā plānots sagatavot un izvietot teritorijā divus informatīvus stendus par lieguma dabas vērtībām no LIFE-Daba projekta līdzekļiem, vēl viens stends būtu izvietojams pie diķisaimniecības un briežu dārza.

"Mežsētu" teritorijā plānots ierīkot stāvlaukumu un uzstādīt divus skatu torpus. Vietējas nozīmes kultūrvēstures pieminekļi – Vēcmadernieku mājās – plānots ierīkot Jūlijā Madernieka piemīnas muzeju. Tās ir privātu uzņēmumu iniciatīvas, taču pasākuma iestenošanai iespējams piesaistīt līdzfinansējumu, izmantojot Eiropas rekonstrukcijas un attīstības fonda, Latvijas Vides aizsardzības fonda u.c. iespējas.

Paredzētās atpūtas vietas attēlotas kartē 13. lappusē. Atpūtas vietai jābūt galdam, soliem, atkritumu urnām, drošai ugunkura vietai, kā arī informācijas standem par dabas liegumu, ieterot dabas lieguma karti, informāciju par galvenajām dabas vērtībām un uzturēšanās kārtību. Pie atpūtas vietām, kas atrodas Pededes krastā, jāuzstāda nelielai informācijas stendi par dabas liegumu. Tajos arī jānorāda attālums un virzieni līdz tuvākajai atpūtas vietai, lai informētu ūdenstūristus. Atpūtas vietu iekārtotās veicama tikai tad, ja būs nodrošinātas iespējas iekārtotos objektus uzturēt – regulāri izvest atkritumus un atjaunojot infrastruktūras elementus.



Foto: Arnis Nēgas



Apsaimniekošanas pasākumu ietekmes novērtējums

Lai sekotu līdz lieguma īpaši aizsargājamo sugu un biotopu stāvoklim un novērtētu apsaimniekošanas pasākumu ietekmi uz tiem, nepieciešams regulārs un ilglīcīgs monitorings. Īpaša uzmanība jāvelta ar briežiem noganito plāvu monitoringam. Monitorings veicams, lieguma apsaimniekotājiem sadarbojties ar nozaru ekspertiem.



Foto: Andris Jurčiks

Saullēkts Pededzes lejtecē

KAS ATBILD PAR DABAS LIEGUMA APSAIMNIEKOŠANU

Saskaņā ar Latvijas Republikas likumu "Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām" par dabas lieguma apsaimniekošanu ir atbildīgs zemes īpašnieks vai lietotājs, teritorijas pārvaldi realizē pašvaldības.

Dabas aizsardzības pārvalde veicina dabas aizsardzības plāna ieviešanu, kā arī pārvalda dabas liegumu, jo tam pašreiz nav izveidota savā pārvaldes institūcija. Dabas liegumā ietilpstos valsts mežus apsaimnieko valsts akciju sabiedrības "Latvijas valsts meži" Ziemeļlatgales un Austrumvidzemes mežsaimniecība. Normatīvo aktu ievērošanu meža zemēs uzrauga Valsts meža dienesta Ziemeļaustrumu un Madonas virsmežniecība.

Dabas lieguma aizsardzības un izmantošanas noteikumu ievērošanas kontroli veic Valsts vides dienesta Vides kontroles un uzraudzības departaments un Valsts vides dienesta Madonas un Rēzeknes reģionālā vides pārvalde. Zemkopības ministrijas pārraudzībā esošā Lauku atbalsta dienesta Ziemeļaustrumu un Viduslatvijas reģionālā lauksaimniecības pārvalde uzrauga normatīvo aktu ievērošanu lauksaimniecības jomā un administrē Eiropas Savienības, kā arī valsts atbalstu laukiem un lauksaimniecībai.

Valsts akciju sabiedrība "Latvijas valsts ceļi" pārvalda, plāno un vada valsts autoceļu uzturēšanu un attīstību, kā arī pārauga pašvaldību autoceļu tīklu.

TERITORIJAS DALĪJUMS ZONĀS

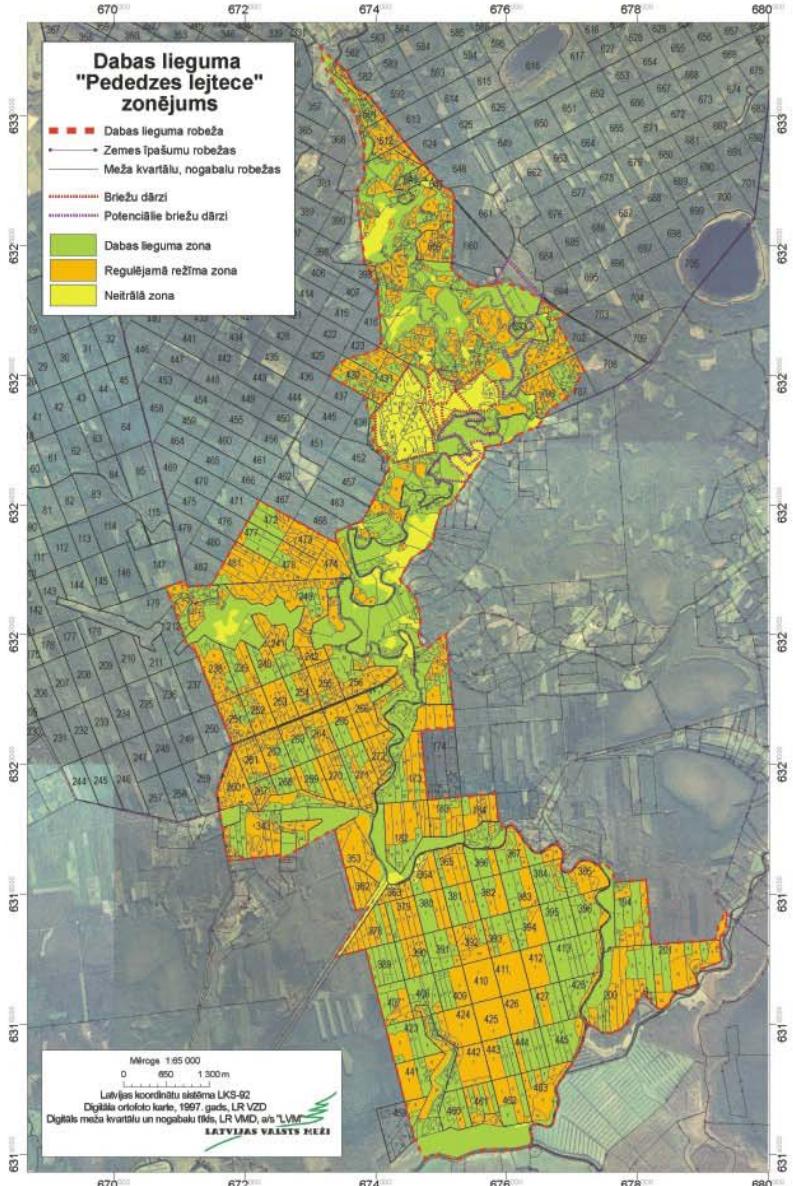
Latvijas normatīvajos aktos dabas liegumos ir noteikti daudzi dažādi aprobežojumi, kas sākotnēji visiem liegumiem ir vienādi. Atkarībā no teritorijas īpatnībām likumdošana paredz iespēju izstrādāt katrai teritorijai atsevišķus aizsardzības un izmantošanas noteikumus, to skaitā teritorijas sadalījumu zonās. Arī "Pededzes lejtecei" nākotnē izstrādās individuālos aizsardzības un izmantošanas noteikumus, kas ietvers zonējumu.

Nemot vērā dabas lieguma vērtības, to izvietojumu teritorijā un uzturēšanai nepieciešamos apsaimniekošanas pasākumus, dabas liegumu ieteikts sadalīt trīs funkcionālās zonās (sk. karti ____ lappusē).

Regulējamā režīma zonā (2119 ha) ietilpst esošie mikroliegumi, dabisķa meža biotopi, aizsargājamie meža biotopi, augu, putnu un bezmugurkaulnieku sugu atradnes meža zemēs. Regulējamā režīma zonā ir aizliegta jebkāda saimnieciskā darbība, izņemot kvartālīgu uzturēšanu un meža ugundsdrošības pasākumu veikšanu.

Dabas lieguma zonā (2237 ha) ir iekļauti lieguma biotopi un visi pārējie meži, kas neietilpst regulējamā režīma zonā. Plāvu biotopiem to uzturēšanai ir nepieciešama apsaimniekošana (ganīšana un / vai plāvāšana), savukārt mežos ir pielaujamas kopšanas cīrtes laika posmā no 1. septembra līdz 31. martam.

Neitrālā zona (310 ha) ietver pagalmus, piemājas dārzus, tīrumus un atmatas. Neitrālajā zonā ir atļauta saimnieciskā darbība ar minimāliem aprobežojuumiem, kā arī zemes transformācija.



KĀDI IR APROBEŽOJUMI DABAS LIEGUMA TERITORIJĀ

ir uzskaitīti galvenie aprobēžojumi, kas izriet no Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumiem nr. 415 "Ipaši aizsargājamo dabas teritoriju vispārējē aizsardzības un izmantošanas noteikumi" un kas ir spēkā dabas lejumos. Ģeotektonika, ka teritorija ir spēkā arī citos likumos noteiktās prasības. Vispārējie noteikumi ir spēkā līdz brīdin, kad ties ministrīja apstiprina. Pededzes lejties individuālu aizsardzību un izmantošanu noteikumi (to projekti var iestāt plāna pilnajā versijā).

Dabas lieguma teritorijā aizliegts